

Nato-jäsenyys ja turvallisuuspolitiikan etiikka

Sami Pihlström¹

Johdanto

Kuten monissa kaupungeissa, Helsingissä järjestetään aina elokuun kuudennen päivän hämmäytyessä Hiroshima-ilta, jossa lasketaan kynttiläläyhtyjä Töölönlahteen atomipommien uhrin kunnioittamiseksi. Olen 1990-luvulta asti yleensä osallistunut tähän sodanvastaiseen tapahtumaan. Jaan rauhanliikkeen toiveen ase- ja ydinaseriisunnasta kaihtaen militarismia ja sodan ihannoitua. Silti olen ainakin vuosikymmenen ajan ajatellut, että Suomen tulee liittyä maailman voimakkaimman sotilasmahdin, Yhdysvaltojen, suojaamaksi Naton jäseneksi, joka näin on myös ydinpelotteen turvaama.

Puheenvuoroni on filosofinen, omakohtainenkin ”eksistentiaalinen”² yritys selvittää, mitä rauhanaatteeseen sitoutuvan tulee ajatella sotilaallisesta liittoutumisesta. Koska Nato-keskustelu eteni Suomessa keväällä 2022 nopeasti jäsenhakemuksen jättämiseen, toivon tavoitettavani yleisempiä näköaloja, jotka eivät vanhene jäsenyyden toteutuessa. En silti voi analysoida oikeutetun sodan käsitettä, josta on kirjoitettu antiikista asti (ks. esim. Sihvola 2004); pidän selvänä, että Ukrainan kamppailu olemassaolostaan on niin oikeutettu kuin sota voi olla. En ole sotaa ja rauhaa koskevan keskustelun – esimerkiksi pasifismin historian tai sodan filosofian – enkä ulko- ja turvallisuuspolitiikan tai kansainvälisen oikeuden asiantuntija. Näkökulmani on aikaansa seuraavan, yhteiskunnallista keskustelua edistämään pyrkivän kansalaisen. Filosofinen tarkastelu voi kenties kannustaa muitakin kriittiseen itsetutkailuun. Vaikka pohdintani kumpuavat Venäjän helmikuussa 2022 aloittamasta hyökkäyssodasta, käynnistynyt maailmantilanteen murros ei ole ohimenevä, ja meidän on jatkuvasti selvitettävä suhdettamme sodan ja rauhan kysymyksiin, jotka valitettavasti ovat palanneet Eurooppaankin.³

1 FT, professori, Helsingin yliopisto, <sami.pihlstrom@helsinki.fi>

2 Käytän sanaa ”eksistentiaalinen” viittaamaan ihmiselämän perimmäisen arvon ja mielekkyyden problematiikkaan tietoisena siitä, että puolustuspolitiikassa sanaa käytetään toisinkin: Venäjä asettaa Ukrainalle ja länsimaisille demokratioille ”eksistentiaalisen” eli niiden olemassaoloon (vapaina demokratioina) kohdistuvan uhan. Tarve reagoida ”eksistentiaaliseen uhkaan” motivoi pohtimaan asiaa ”eksistentiaalisesti” sanan filosofisemmässä mielessä. (Vrt. keskustelu ilmastokriisistä eksistentiaalisena uhkana teoksessa Pihlström 2021.)

3 Ajatuksiini sodasta ja rauhasta ovat vaikuttaneet filosofiset virikkeet, jotka jäävät tässä implisiittisiksi, kuten Immanuel Kantin *Ikuisen rauhaan* (1795), jossa luonnostellaan käsitys yleismaailmalliseen valtioliittoon perustuvasta pysyvistä rauhasta, ja William Jamesin ”The moral equivalent of war” (1910). James pohti – ennen 1900-luvun suursotia – pasifistina sitä, kuinka sotaisat hyveet, kuten kunniantunto, uhrautuvuus ja peräänantamattomuus sekä sodan oloissa toteutuva hänen ”väkeväksi elämäksi” (engl. *strenuous life*) kutsumansa asenne voitaisiin rauhanomaistaa. Asetelma voi tuntua vanhanaikaiselta, mutta esimerkiksi sotaisia konnotaatioita saava ”resilienssi” on niin yhteiskuntien kriisivalmiuden kuin yritysstrategioidenkin peruskäsitteistöä. Nykyisessä sodan etiikassa taas on kysytty, missä mielessä sodassa tappaminen on moraalisesti väärin, vaikka se kohdistuisi (siviilien sijasta) vastapuolen taistelijoihin, kun kyse on sodasta, jolta puuttuu oikeutettu peruste. Jeff McMahanin *Killing in war* (2009) on huomionarvoisimpia puheenvuoroja aiheesta ja osoittaa, että sodasta ja rauhasta käytävä keskustelu nivoutuu filosofisiin tarkasteluihin inhimillisen elämän (ja kuoleman) arvosta (ks. myös McMahan 2015).

Venäjän hyökkäys Ukrainaan sotarikoksineen sai suomalaisten selvän enemmistön ja maan johdon kannattamaan Nato-jäsenyyttä. Putinin Venäjän rikokset Ukrainassa eivät rajaudu kaikkia lakeja ja sopimuksia rikkovaan suvereniteetin loukkaukseen vaan täsmentynevät joukkotuhonnan, kansanmurhan ja rikosten ihmisyyttä vastaan kaltaisiin käsitteihin, joskin on epävarmaa, soveltuuko kansanmurhan käsite (vrt. Gaita 2018) niihin. Jo kauan ennen Ukrainan katastrofia tiesimme, että Putinin Venäjä kiristää, uhkaa, pommittaa, tuhoaa, myrkyttää, murhaa – ja Mainilan laukausten tapaan syyttää teoistaan muita. Diktatuurin uhreja ovat myös sen omat kansalaiset. Kuvitelma, että Suomen olisi turvallisempaa jäädä Naton ulkopuolelle, on yhä ilmeisemmin itsepetosta ja toiveajattelua. Vaikka jäsenyyttä tukevat argumentit ovat muuttuneet itsestänselvyyksiksi, pohdin, miten Nato-myönteinen henkilö voi suhtautua rauhanaatteeseen. On syvennettävä Nato- ja turvallisuuspoliittista keskustelua eettisen tarkastelun suuntaan.⁴

Velvollisuus hakea Naton jäsenyyttä

Natoon hakeutumista voidaan pitää Suomelle (ja Ruotsille) jopa *velvollisuutena*. Jäsenyyttä puolustetaan (tai vastustetaan) viittaamalla lähinnä legitiimiin turvallisuusintressiimme, mutta vahvan lisäargumentin tuo jäsenyyden tarkastelu Suomen kansainvälisten velvoitteiden ja eettisten näkökohtien valossa.⁵ Jäsenyyden tavoittelua voidaan pitää eettisenä velvollisuutena, kun korostetaan, että demokratiaa ja ihmisoikeuksia puolustamaan sitoutuneena maana Suomi kuuluu länsidemokratioiden yhteisöön, joka suojelee ihmishenkiä, yksilönvapautta, avoimia yhteiskuntia ja oikeusvaltion instituutioita. Sen tulee näiden sitoumustensa vuoksi asettaa vastavoimaa niihin kohdistuville uhille. Meidän on kehitettävä maatamme tällaisena valtiona edistäen prosesseja, jotka parantavat kykyämme kantaa kansainvälistä vastuuta erityisesti Pohjolan ja Itämeren alueen rauhasta ja vakauudesta.

Nato-jäsenyyttä on vastustettu huomauttamalla, että jäsenenä Suomi joutuu ”valitsemaan puolensa” idän ja lännen kiistoissa ja sotilaitamme saatettaisiin lähettää muiden maiden sotiin. Tämä heikko argumentti vilahteli läpi kevään 2022. Suomi on jo valinnut puolensa EU:n jäsenenä, nykysodassa erityisesti toimittamalla Ukrainalle aseita ja yhtymällä lännen toimiin Venäjää vastaan. Ukrainan puolustuksen tukeminen on ollut ainoa hyväksyttävä valinta, ainolle oikealle puolelle asettumista. Sikäli kuin meillä on ollut tähän apuun velvollisuus, on luontevaa ajatella meillä olevan velvollisuus myös Nato-jäsenyysspyrkimykseen olla osa barbarian vastaista voimaa. Onneksi emme enää vaali harhaista, vaarallista ja vastuutonta suomettunutta myyttiä maastamme kuviteltuna puolueettomana maana ”idän ja lännen välissä”.

Toinen heikko argumentti väittää, että liittoutuminen lisää maahamme kohdistuvien aggressioiden riskiä. Venäjän häirintään varaudutaan, mutta useimpien asiantuntijoiden mukaan siirtyminen Naton kollektiivisen puolustuksen piiriin pienentää Suomen riskiä joutua sotaan.

4 Samalla Nato-keskustelua on käytävä tietoisena jäsenyyssprosessin epävarmuuksista. Turkki on asettanut ratifioinnille ehtoja, ja jokin muukin Nato-maa saattaa jostakin odottamattomasta syystä vastustaa tai häiritä pyrkimyksiämme.

5 Jäljempänä erotan toisistaan eettisen ja moraalisen tarkastelun Gaitaa (2018) seuraten.

Samalla se vähentää sodan uhkaa yleisemmin, joten ratkaisulla on Euroopan ja maailman rauhaan positiivisia vaikutuksia.⁶

Ennen kaikkea Ukrainan sota on rävyttänyt silmillemme vastakkainasettelun, jonka ulkopuolelle ei tule eikä voida jäädä. Kun kyse on ihmisten ja kansojen perusoikeuksiin ja -vapauksiin sitoutuvien demokratioiden ja niitä tuhoavien, rauhanomaisia valtioita ohjuksin alistavien, siviiliväestöä kiduttavien ja teloittavien diktatuurien välisestä konfliktista, ei ole neutraalia maaperää. Oikeuksiin sitoutuminen merkitsee niiden puolustamisen velvoitetta. Jos olemme demokratian ja vapauden asialla (muistaen, että näitä suuria sanoja käytetään myös pahasti väärin), meidän on tuettava niitä muuallakin kuin rajojemme sisäpuolella. Panostamme tarvitaan demokraattisten valtioiden ja niiden arvojen suojelussa. Nato ei vain puolusta meitä, vaan meillä, suomalaisilla, on vastuumme avointen yhteiskuntien, demokratian ja oikeusvaltion turvaamisesta, ei ainoastaan itärajallamme. Naton sisälläkin on Unkarin ja Turkin kaltaisia demokradiasta osin luopuneita maita, ja sotilasliiton johtavan valtion, Yhdysvaltojen, demokratia on kriisissä.⁷ Suomen pitää olla mukana edistämässä Naton kehitystä sisältäpäin, ja Natoon tulee liittyä nimenomaan autonomisesta pyrkimyksestämme toimia oikein. Nato-jäsenyys on nähtävä aktiivisena rauhantyönä.

Kun Ukraina taistelee olemassaolostaan, olisi väärin edes *yrittää* pysytellä puolueettomana, vaikka se olisikin turvallisempaa (mitä en siis usko sen olevan). Ukraina tarvitsee – ja onneksi saa – jatkuvasti lisää tehokkaita aseita, parempaa sotilaallista voimaa vastata hyökkäykseen, ja vastuullinen henkilö kannattaa tuen antamista ja laajentamista, joskin sellaisissa rajoissa, ettei ajauduta kolmanteen maailmansotaan. Nato-kriitikko voi tosin muistuttaa, ettei Suomen ja Venäjän välisestä pitkästä ja pitkään rauhanomaisesta rajasta tulisi rakentaa toisilleen vihamielisten armeijoiden valvomaan rajaa. On kuitenkin vaikea nähdä, kuinka sotajoukko, jota komennetaan ryöstämään, raiskaamaan, tuhoamaan ja murhaamaan, voisi olla ihmiselämää kunnioittavalle muu kuin vihollinen.

Ydintuhon uhka

Tästä vastaansanomattomasta ajatuskulusta seuraa vakavaa jatkopohdintaa. Naton voima – myös Suomen mahdollisesta jäsenyydestä saama turva – nojaa ydinasepelotteeseen, samaan kauhistuttavaan ihmiskuntaa uhkaavaan vaaraan, jota Putin on holtittomasti väläytellyt. Rauhaliikkeen vaateissa ydinaseriisunnasta korostuvat perustellusti ydinaseiden hirvittävyys ja

6 Suomessa useimmat rauhanjärjestöt eivät edelleenkään (keväällä 2022) ole olennaisesti muuttaneet kantansa, jonka mukaan Nato-jäsenyys ei edistä rauhaa (esim. <https://rauhanliitto.fi/rauhanliitto/ajankohtaista/ukrainan-sota-ajankohtaista>). Eri skenaarioista voidaan kiistellä, mutten löydä tämän kannan perusteluista riittävää vastausta edellä esitettyyn eettiseen argumentaatioon. On arvokasta, että Suomessa voidaan vapaasti olla eri mieltä näistä(kin) asioista, mutta Nato-jäsenyyden vastustus ei valitettavasti ole rauhan asialla. Vastustuksesta seuraa nähdäkseni, ettei Suomen tulisi edes avustaa Ukrainaa aseellisesti – jonkinlainen *reductio ad absurdum*. Toisaalta on täysin tuettava esimerkiksi aseistakieltäytymisoikeutta yleisenä ihmisoikeutena ja edistettävä venäläistenkin sodasta kieltäytyjien auttamista.

7 Erityisesti Yhdysvaltojen tilanteen vuoksi oikea hetki Suomen liittymiselle Natoon on nyt (vihdoinkin) eikä epämääräisenä tulevana ajankohtana, jolloin vallassa voi jälleen olla Donald Trump tai joku muu populistinen, joka ei sitoudukaan Euroopan puolustamiseen. Niin elintärkeät kuin kahdenväliset suhteet Yhdysvaltoihin Suomelle ovatkin, Nato tarjoaa paljon vakaamman järjestelyyn. Sama pätee myös toiveajatteluun siitä, että Suomen ja Ruotsin puolustusliitto toisi riittävän suojan.

niiden rajoittamisen välttämättömyys. Rauhanliikkeeseen identifioituvakin voi ajatella, että Suomella on velvollisuus liittyä ydinpelotteeseen perustuvaan puolustusliittoon – jotta rauha säilyisi. En väitä asennetta helpoksi. On vaikeaa hehkuttaa sotilaallista liittoutumista, mutta rationaalisen henkilön tulee myöntää maailmamme kurja tola ja ymmärtää, että joudumme kulkemaan eettisten jännitteiden kanssa läpi elämämme. On pyrittävä siihen, että moraaliset kompromissimme ovat siedettäviä (kuten Natoon liittyminen) eivätkä ”mätiä” (kuten Venäjän mielistely) – Avishai Margalitin teokseen *On compromise and rotten compromises* (2009) viitaten.⁸

Putinin asetettua ydinasejoukkonsa hälytystilaan Ukrainan sodan alussa muistutettiin, että kylmän sodan aikana ydinaseet olivat ”vain pelote” – vallitsi yhteisymmärrys, ettei niitä koskaan käytettäisi, koska se merkitsisi maailmanloppua. On kuitenkin erikoista viitata pelotteeseen, jota ei koskaan, missään tilanteessa, käytettäisi. Miksi sellainen olisi pelote? Ikään kuin ydinaseet olisivat puhdasta potentiaa vailla aktualisoitumisen mahdollisuutta. Aristoteleen metafysiikkaa lukenut muistaa, että potentiaalisuus on kykyä tulla aktuaaliseksi. Jos ydinaseita ei olisi edes *mahdollista* käyttää, tuskin meidän tarvitsisi olla niistä huolissamme. Juuri ydinsodan mahdollisuuden on tarkoitus estää tuo sota. Tämä on eksistentiaalisesti ahdistava asetelma, koska elämämme lepää tuhon uhan varassa.⁹

Ikävä kyllä vakavinta eksistentiaalista huolta, ihmiskunnan tuhoutumisen näköalaa, herättävä voima tarvitsee vastavoimakseen puolustusliiton, joka pitää potentiaalisuuksiensa reservissä tuosta samasta uhasta muistuttavaa asetta. Tällaisessa maailmassa meidän on eläminen, ja siksi meidän on Natoon liittyminen vailla viattomuusnostalgiaa, vailla illusorista optimismia (vrt. Pihlström 2022a), tietoisina globaalin katastrofin uhasta, jonka toteutumisen kynnyks on nostettava mahdollisimman korkealle. Ydinaseriisuntaa tärkeimpänä rauhantyönä pitävä saattaa muistuttaa, ettei ole ”hyvisten” ja ”pahisten” ydinaseita, koska kenen tahansa painamana laukaisunappi tuhoaisi kaiken. Tämä on kuitenkin nykyisessä maailmantilanteessa kyyninen kanta, joka äärimmillään estää puolustamasta väkivallan uhreja. Putinin ydinaseet ovat pahoisissa käsissä, mutta läntinen ydinasesuoja ainakin pyrkii estämään sotaa. Jos tätä eroa ei tunnusteta, keskustelu ydinaseriisunnasta on epärealistista. Ei tietenkään voida ”kannattaa ydinaseita” tai pitää hyvänä, että niitä on (saati kuvitella, että niitä voitaisiin vastuullisesti käyttää), mutta koska niitä on, niiden pelote on väistämättä mukana turvallisuuspolitiikasta eettisesti keskusteltaessa. Ydinpelotteen suojiin asettuessamme voimme katsella melankolisen nostalgian silmin aikoja, joina vielä oli mahdollista perustella liittoutumattomuutta, jopa puolueettomuutta.

8 Voidaan ajatella, että liittoutuminen natsi-Saksan kanssa kesällä 1941 ja hyökkäyssotaan lähteminen – niin merkittävä kuin Neuvostoliiton uhka Suomelle olikin – olivat ”mätiä kompromissi” (erityisesti verrattuna talvisodan melko yksimielisesti oikeutettuna pidettyyn puolustustaisteluun). Yhteistyötä holokaustin toteuttaneen hirmuvallan kanssa ei *oikeuta* mikään, ei edes itsenäisyyden säilyttäminen (vaikka sen voi ehkä juuri ja juuri katsoa Suomelle *anteeksiannettavaksi*, kun huomioidaan maamme painajaismainen tilanne diktatuurien välissä). Samaan tapaan joku voisi ajatella Nato-jäsenyydestä, jos korostetaan sen mahdollisesti aiheuttamaa ydinsodan riskiä. Kompromissi, joka lisää ydinsodan todennäköisyyttä, on ”mätiä”. Siksi Nato-jäsenyyttä eettisesti puolustava tarvitsee premissiensä tueksi (uskottavan) näkemyksen siitä, ettei Suomen Nato-jäsenyys lisää vaan vähentää ydinsodan uhkaa. Tämä taas perustuu siihen, että Naton pelote pyrkii ehkäisemään ydinsodan. Tämän ajattelutavan kanssa ei ole helppoa elää, mutta helppoa elämää ei nyt ole tarjolla.

9 Ilman Venäjän ydinuhkaa olisi perusteltua kannattaa Naton sotilaallista väliintuloa Ukrainassa. Koska ydinsodan vaara on todellinen (ja niin vakava, että se on otettava huomioon, vaikka sen todennäköisyys olisi hyvin pieni), Nato ja sen johtavat valtiot ovat järkevästi kieltäytyneet Ukrainan toivoman lentokieltoalueen perustamisesta.

Arvot ja toiminta

Kaikki eivät ajattele Suomella olevan edes turvallisuuspyrkimykseen perustuvaa intressiä, saati velvollisuutta tavoitella Naton jäsenyyttä. Kevään 2022 Nato-keskustelussa esitettiin huomionarvoisia vastaväitteitä ”Nato-intoilijoiden” näkemyksiin. On erinomaista, että näissä on ydinasehuolen ohella (ja siihen liittyen) korostunut arvopohdinta, joka tavanomaisessa turvallisuuspolitiikassa saattaa jäädä vapauden ja demokratian käsitteiden kliseistyneen hokemisen tasolle. Natoon varauksellisesti suhtautuva pitää arveluttavana, että Suomi asettuu Turkin ja Unkarin kaltaisten maiden joukkoon – eikä Yhdysvaltojenkaan moraalihistoria puhdas ole. Suomen liittoutumattomuuspolitiikalla on myös ollut eettisesti arvokkaita pyrkimyksiä.

On yleisemmin kannettu huolta keskustelun taipumuksesta painottua sotavarusteluun, jopa militarismiin.¹⁰ On kuitenkin suhtauduttava kriittisesti Nato-vastustajien joskus tekemään jyrkkään erotteluun moraalisten arvojen (kuten elämän suojelemisen) ja pragmaattisen harkinnan (kuten Nato-jäsenyyden) välillä. Filosofinen *pragmatisti* (vrt. esim. Pihlström 2016; 2018) korostaa, että arvojen – jotta sitoutumisemme niihin olisi todellista – on toteuduttava pragmaattisen harkinnan asioissa, toiminnassamme. Mitä merkitsee sitoutuminen vapautteen ja demokratiaan, jollemme puolusta niitä aggressiota vastaan? Mitä merkitsee vähemmistöjen oikeuksien tukeminen, ellemme ole osa demokratioiden liittoa, joka torjuu vähemmistöjä kunnioittaviin yhteiskuntajärjestelmiin kohdistuvaa hyökkäystä? Nyky-Suomen tärkein intersektionaalisen feminismin ja antirasismien toimi on Naton jäseneksi pyrkiminen. Venäjän vastustaminen kaikella voimalla, jonka käyttö ei johda maailmansotaan, edistää toivottavasti hyviä pyrkimyksiä Venäjälläkin; Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyys sekä Naton vahvistuminen ylipäänsä suojaavat venäläisiäkin nostaessaan Putinin hyökkäyssotien kynnystä.

Nato-jäsenyydessä ei siis ole kyse vain hyötykalkyloinnista vaan arvoista. Emme voi jaksaa kaikkia arvoja, joihin Nato-maiden operaatiot ovat perustuneet, puhumattakaan eräiden maiden pahoista moraalisisista ja poliittisista virheistä, mutta minkä tahansa yhteisön arvot ovat samaan tapaan problematisoitavissa. Eettisesti vastuullinen suomalainen ei jaa kaikkia Suomenkaan demokraattisia arvovalintoja, kuten sitä, että turkistarhaus on sallittua. Sotilaallisen liittoutumisen kysymys on vakavampi (väheksymättä turkistarhauksen paheksuttavuutta), mutta periaatteellisella tasolla en näe, miksei meillä olisi yhtä lailla velvollisuus edistää arvojamme Naton sisällä (osana järjestelmää, joka turvaa demokratiaa ja yksilönvapauksia, elämänmuotoamme) kuin edistää eläinten hyvinvointia suomalaisen demokratian puitteissa (joka epätäydellisyydessään ei ole pystynyt päättämään turkistarhauksen kieltämisestä).

Militarismien houkutus ja kauhistus

Näin ajatteleva voi yhä identifioitua pikemmin rauhanliikkeeseen kuin militarismiin. Vaikka Nato-Suomi joutunee tekemään vaikeita päätöksiä, jäsenyyden tavoittelua on pidettävä paitsi käytännöllisesti myös eettisesti oikeana. Pragmaattisen harkinnan ja eettisen arvovalinnan eron ylikorostaminen vie harhaan: jos kannattaisimme vapauden ja väkivallattomuuden ar-

10 Näitä näkökohtia on tuonut esiin esimerkiksi Tarna Kannisto mielipidekirjoituksessaan *Helsingin Sanomissa* 29.3.2022 ja kommentoidessaan Nato-myönneistä puheenvuoroani (Pihlström 2022b) *etiikka.fi*-sivustolla 1.4.2022.

voja varautumatta siihen, että Putinin Venäjä hyökkää niitä vastaan, meidän tuskin voitaisiin sanoa niitä varsinaisesti kannattavan. Arvot eivät ole olemassa, elleivät ne todellistu harkinnassa ja toiminnassa.

On pidettävä vastenmielisinä esimerkiksi sellaisia militarismin ilmentymiä, joissa lapset viedään armeijan avointen ovien päivänä tutustumaan panssarivaunuihin ikään kuin ne olisivat leikkikaluja tai joissa kilvan ylistetään Suomen hankkimien hävittäjien tuho-ominaisuuksia.¹¹ Panssarivaunut ja hävittäjät ovat tappokoneita, joiden suorituskyky mitataan kyvyssä surmata ihmisiä. Maanpuolustusintoisimmankaan ei tule tätä tarkoitusta päästää mielestään, ja on toivottava, että pahimpaan varautuvan Suomen sotilaallinen voima jää pelkäksi pelotteeksi. Suomenkin aseilla on vain yksi varsinainen käyttötarkoitus, tappaminen. Kyse ei ole puuhapäivän perheleikistä vaan kuolemanvakavasta asiasta, nyt kirjaimellisesti Ukrainan olemassaolosta ja sotaan joutuneiden elämästä.

On hyvä kiinnittää huomiota siihen, miten sotavarustelusta keskustellaan ja millaisia militarismin jäänteitä diskurssissa on, mutta siellä, missä sotaa käydään, kamppailaan konkreettisesti eloon jäämisestä. Voimme ehkä toivoa (kuinka perustellusti?), että sotaisille hyville löytyisi rauhanomaista käyttöä, kuten William James (2014) ehdotti, mutta tämä jää hurskaan toivon asteelle. Pitäessämme yllä puolustuskykyämme meidän on kaihdettava militarismin vältettävissä olevia, näennäisesti maanpuolustustahtoa pönkittäviä muotoja, kuten aseiden tulkitsemista lasten (tai aikuisten) mielenkiintoisiksi leluiksi. On varustauduttava – mutta kun varustaudutaan, on ymmärrettävä varustauduttavan tappamaan.

Liittoutumattomuuden näennäinen hyveellisyys

On katsottu, että Suomen liittoutumattomuus on ollut paitsi Venäjän naapurin järkevää varovaisuutta myös moraalisesti oikea valinta maailmassa, jossa Nato-maatkin ovat tehneet virheratkaisuja.¹² Etenkin Yhdysvallat on käynyt katastrofaalisia sotia. Silti liittoutumattomuutemme ylistämisessä on ikävä moraalisen ylemmydentunnon ja hybriksen maku. Se, että Suomen on ollut mahdollista pysyä liittoutumattomana – ja miehittämättömänä – johtuu osin syrjäisestä sijainnistamme (ja osin siitä, että Suomi on pitänyt yllä puolustuskykyään). Meillä on ollut varaa liittoutumattomuuteen itsestämme riippumattomista onnekaista syistä, ja juuri siksi meillä ei ole varaa ylimielisyyteen. On omahyväistä välinpitämättömyyttä – ja Nato-ratkaisunsa vuosia sitten tehneitä Baltian maita epäkunnioittavaa – väittää, että liittoutumattomuutemme olisi ollut ”oikein”. (En sano, että se olisi ollut väärin, mutta kehotan välttämään moraalista kerskailua.)

11 Äärimmillen tällainenkin militarismi lienee viety Venäjällä, jossa lapsista ja nuorista pyritään koulimaan putinismien kannattajia. Samoin esimerkiksi Israelia voidaan pitää läpeensä militarisoituneena ja siksi – demokraatiastaan huolimatta – hyvin ongelmallisena yhteiskuntana, jonka armeijan ”myönteisistäkään” toimista, kuten kasvuyritysten tukemisesta, ei tule ottaa mallia muuten kuin erittäin kriittisessä kontekstissa.

12 Kuten edellä esiteltyjä Nato-vastaisia argumentteja, tätäkään näkemystä en attribuoiki kenellekään tietylle keskustelijalle. Tämä johtuu osin siitä, että kyse on laajassa julkisessa ajatustenvaihdossa esitetyistä näkemyksistä, jotka helposti häviävät median (ja ajan) virtaan, ja myös siitä, että elämme aikaa, jossa näkemykset muuttuvat nopeasti sotatilanteenkin muuttuessa. On vastuullisempaa ilmaista kritiikin kohteiksi asettuvat positiot eräänlaisina ajattelutapojen tyyppinä, mahdollisina kantoina, riippumatta siitä, ketkä niitä ovat kannattaneet.

Suomen tien moraalisen paremmuuden korostaminen osoittaa kyvyttömyyttä katsoa lähistoriaa esimerkiksi Baltian maiden näkökulmasta ja haluttomuutta arvioida ratkaisujamme itsekriittisesti. Virossa tuskin kuulostaa asianmukaiselta suomalainen itsekehu siitä, kuinka hyveellistä liittoutumattomuutemme oli ja kuinka perusteltua optimismi Venäjän demokratisoitumisen suhteen oli 2000-luvun alussa.¹³ Virossakin olisi Nato-turvatakuista huolimatta nykyistä turvallisempaa, jos Suomikin jo olisi Naton jäsen, ja koko Eurooppa saattaisi olla vakaampi – ja Venäjä edes hiukan säyseämpi – jos Ruotsi ja Suomi olisivat jo kauan sitten liittyneet Natoon. Tämä on spekulatiota, muttei perusteettomampaa kuin väitteet liittoutumattomuuspolitiikkamme moraalista oikeutuksesta. Ylipäänsä turvallisuusratkaisujen oikeutuksen arvioinnin on tapahduttava huomattavasti pitemmän historiallisen etäisyyden päästä. Samalla historiallinen etäisyys auttaa tekemään ymmärrettäväksi (muttei hyväksyttäväksi) Suomen valinnat kylmän sodan jäänteinä. Suomettuneisuuden liiallinen paheksunta on jälkiviisautta, mutta sen viimeisistäkin rippeistä irtautuminen on välttämätöntä.

Jokaisen voidaan odottaa toivovan maailmaa, jossa ei tarvitsisi sotilaallisesti liittoutua ja jossa ei olisi ydinaseita. Sellaista maailmaa meillä ei ole. Valitettavasti pyrkimys ydinaseiden totaaliseen kieltämiseen on siksi yhtä epärealistinen kuin kuvitelma, että Suomi olisi turvassa Naton ulkopuolella. Rauhanliikkeeltä voidaan odottaa sen tunnustamista, että vain Nato voi edes yrittää turvata maailmanrauhan. Vaikka on kauheaa, että tämä turva on asetettava ydinasepelotteen varaan, tästä ei seuraa, ettei näin tulisi tehdä.

Nato-jäsenyysratkaisuun liittyy kaiken moraalisen ja poliittisen päätöksenteon epävarmuus. Kenties jäsenyydestä seuraakin katastrofi, jota emme uskalla edes ajatella – mutta mistä tahansa ratkaisusta voi seurata tarkoittamattomia lopputulemia. Niiden mahdollisuus ei saa estää päätöstä, joka järkevän harkinnan valossa on vastuullisin. Vastaavasti se, että liittoutumattomuuden aikana arveltiin liittoutumisesta voivan seurata jotakin pahaa, ei tehnyt – eikä jälkikäteen tee – liittoutumattomuutta oikeutetuksi, vaikkakin ymmärrettäväksi. Päätöksestä olla hakematta Naton jäsenyyttä olisi hyvin voinut seurata katastrofi. Melko yksimieliseen näkemykseen siitä, että jäsenyys pienentää riskiä joutua aggression kohteeksi, oli aineksia jo silloin, kun uskoimme liittoutumattomuuspolitiikan hyveellisyyteen.

Rauhanliike voi tuoda tähän keskusteluun olennaisen panoksen korostamalla kysymysten eettisiä ulottuvuuksia – todeten, että juuri eettinen tarkastelu vie meidät Natoon. Putinin Venäjä ei ole valtio, jonka kanssa voitaisiin sopia Kantin (2000) hahmottelemasta maailmanrauhasta. Se ei myöskään kannusta kansalaisiaan (Jamesin hengessä) kääntämään sotaisia hyveitä rauhanomaisiksi vaan valjastaa kaiken rauhanomaisen – kuten perhearvot, lasten kasvatuksen ja aiempien sotien eli erityisesti toisen maailmansodan uhrien muiston – tulevien sotien palvelukseen.¹⁴ Tällaisia pyrkimyksiä torjuen ja Natoon liittyen Suomen kaltainen pieni maa on vahvempi monenlaisissa kriiseissä, parempi auttamaan muita, ja kykenee edistämään arvoja, joita liittoutumattomuuspolitiikalla oli uskottu edistettävän.

13 Kirjailija Sofi Oksanen on ansiokkaasti tähdentänyt tällaisten lausumien tekopyhyttä. Johtavista poliitikoista samanlaista suoraselkäisyttä on edustanut erityisesti Heidi Hautala.

14 Suomessakin on oltava varuillaan, ettei talvi- ja jatkosodan uhrien kunnioittaminen käänny militaristiseksi nationalismiksi. Asianmukaisin asenne sotien muistamiseen lienee suru kytkettynä toivoon vastaavan välttämisestä tulevaisuudessa.

Pasifismi ja argumentin rajat

Johdonmukaisinta on vastustaa sotilaallista liittoutumista – ja samalla esimerkiksi Ukrainan aseellista tukemista – *pasifistisin* perustein. Kaikki pasifismin muodot eivät kiellä sodan oikeutusta ääritilanteessa, mutta jyrkimmillään pasifismi vaatii absoluuttisesti välttämään sotaa ja väkivaltaa.¹⁵ Ehdoton pasifismi on periaatteessa koherentti katsomus, jonka edustajaa on miltei mahdotonta vakuuttaa vasta-argumentilla. Pasifisti voi pitää eloon jäämistä arvokkaampana kunniaakasta aseetonta kuolemaa. Ehkä sellainen – reaali poliittisesti suisidaalinen – asenne on moraalisesti korkeatasoisempi kuin varustautuminen. Jos ihminen (tai kansa) joutuu tuhovoiman teloittamaksi, hän (se) on itse elänyt oikein pysytellessään väkivallattomana, mutta tuhoaja päätyy historian tuomiolle.

Pasifismin kriitikko törmää argumentaation rajoihin: argumentti, jolla pasifisti voitaisiin saada luopumaan pasifismistaan, nojaa premisseihin, jotka kiistävät pasifismin. Vakaumuselliselle pasifistille kieltäytyminen väkivallasta on – kuten uskonnollinen viitekehys syvän uskonnollisen vakaumuksen pohjalta maailmaa tarkastelevalle – perustava lähtökohta, jonka puitteissa arvioidaan kaikkea mutta joka ei itse samalla asetu arvioitavaksi.¹⁶ Näin pasifismi ei itse ole niiden näkemysten joukossa, joita evidenssin ja harkinnan pohjalta koetellaan, vaan mittapuu kaikkien muiden näkemysten koettelulle.

Kannatettaessa Suomen Nato-jäsenyyttä ja ajateltaessa, että Naton roolia on Venäjän häikäilemättömyyden vuoksi vahvistettava, toimitaan rajallisen argumentaation puitteissa vailla *knock down* -argumenttia, joka osoittaisi kriitikoiden kannan vääräksi. Mikään yksilönvapauden, demokratian ja oikeusvaltion toteuma ei ole aukoton tai täydellinen, eikä mikään tapa puolustaa niitä liene tahraton. Koska vain Nato mahdollistaa näiden luovuttamattomien asioiden suojelun, ei ole perusteltua kannattaa ehdotonta pasifismia vaan (vaikeasti määriteltävää) oikeutettua sodankäyntiä on pidettävä joissakin tilanteissa hyväksyttävänä. Ukrainan puolustautuminen lienee tästä ilmeisin nykyesimerkki.

Moraaliajattelijä voi henkilökohtaisella tasolla pyrkiä absoluuttisesti oikeaan elämäntapaan esimerkiksi Ludwig Wittgensteinin ”Esitelmän etiikasta” (1986) hengessä. Tällöin eettisesti ”oikean tien” valitsemisessa on (Wittgensteinin kielikuvaa käyttäen) kyse tiestä, jota jokainen lähtisi kuin loogisen välttämättömyyden voimasta kulkemaan, jos se hänelle osoitettaisiin. Todellisessa maailmassa oikean suunnan valinta on riippuvainen kontingenteista päämääristämme – eikä Wittgenstein ajattelutkaan etiikan koskevan maailman tosiseikkoja vaan ylittävän kielessä ilmaistavan rajat. Voimme ihailla hänen ajattelunsa puhdaslinjaisuutta suhtautuen silti vakavasti konkreettiseen kärsimykseen, jota ihmiset toisilleen aiheuttavat. Oman väkivallattomuusihanteen puhtauden vaalimisen sijasta on vastattava voimaan vasta-voimalla, jotta diktaattorit eivät alistaisi koko maailmaa. Pragmatistinen moraalifilosofia ko-

15 Pasifismista erityisesti 1900-luvun suursotien vuosikymmeninä ja niiden jälkeisessä keskustelussa ks. esim. Erdel (2018) ja Fiala (2018). Ehkä hiukan yllättäen Erdel (2018) ei mainitse käsittelemänsä ajankohdan klassikkoteosta, Ernst Friedrichin kirjaa *Krieg dem Kriege* (1924), joka perusteli pasifismia osoittamalla ensimmäisen maailmansodan mielettömyyden ja kauhun.

16 Analogia filosofiseen kysymykseen uskonnollisten uskomusten perusteltavuudesta ja kritisoitavuudesta sekä uskontoa koskevan kriittisen keskustelun mahdollisuudesta (vrt. Pihlström 2018) on tässä vain viitteenomainen ja vaatii jatkokehittelyä.

rostaakin, että eettisistä kysymyksistä on käytävä kriittistä ja rationaalista, erehdyksille altista keskustelua kuten tieteellisistä ja arkielämän kysymyksistä, vaikka pragmatistikin tunnustaa, ettei etiikan näkökulma voi alistua muille näkökohdille (vrt. Pihlström 2018; 2021).

Ehdottoman pasifistin mielestä edes sotaisaa diktaattoria vastaan ei tule käyttää voimaa (vaan vain väkivallatonta vastarintaa); väkivalta on aina väärin. Pasifismin kriitikko voi myöntää, että väkivalta on väärin, ja katsoa, ettemme voi välttää toimimasta väärin. Etiikka itse voi joskus edellyttää, että toimimme moraalisesti väärin.¹⁷ Valitsemme moraalisesti ongelmallisten vaihtoehtojen välillä myös arkisemmissä tilanteissa. Voidaan argumentoida (joskaan ei pasifismin puitteissa), että pasifistikin toimii väärin – kohtelee toisten kärsimystä välineenä moraaliseen puhtauteensa – katsoessaan, ettei pahaa vastaan pidä käydä pahalla (vrt. Fiala 2018). Väkivallaton vastarinta on onneksi eräiden ihmiskunnan suurimpien moraalisten sankarien ansiosta *joskus* aito vaihtoehto, mutta väkivallattomuutta Hitleriä tai Putinia vastaan koettava kohtaa konekiväärit, ohjukset tai kiduttajat.

Rauhanaatteen edustaja, joka pitää mahdottomana hyväksyä sotilaallista liittoutumista, ei vain pragmaattisen harkinnan tasolla erehdy vaan altistuu eettiselle kritiikille. Pasifismin puitteissa ei kyetä puolustamaan pahuuden uhria, vaan pahimmillaan katsotaan hänen kärsimyksensä ohi. Nykytilanteessa pasifisti jättää ukrainalaiset (ja analogisessa tilanteessa suomalaiset – tai ketkä tahansa) aggression armoille. Vaikka olisimme itse pasifisteja, meiltä voidaan edellyttää toisen auttamista, jos hän apuamme tarvitsee. Pragmaattinen ja eettinen harkinta ovat näin yhtä.

Harvat ovat ehdottomia pasifisteja, jotka eivät missään olosuhteissa tee kompromissia väkivallasta kieltäytymisen suhteen. Useimmat pasifistit puolustavat pasifismia esimerkiksi vedoten seurauseettisesti siihen, että sodasta seuraa aina enemmän haittaa ja kärsimystä kuin sodasta kieltäytymisestä, tai deontologisesti siihen, että meillä on velvollisuus välttää sotaa (Fiala 2018). Normaleissa pasifismin muodoissa pasifismia itseään siis tuetaan viittaamalla johonkin sitä perustavampaan, kuten kärsimyksen välttämiseen tai yleisesti velvoittavaan eettiseen periaatteeseen. Jos pasifismi näin on kriittisesti keskusteltavien näkemysten joukossa – eikä perustava viitekehys, jonka puitteissa keskustellaan muista näkemyksistä ja arvioidaan niitä arvioimatta pasifismia itseään – sitä vastaan voidaan esittää ilmeinen kysymys: ellei Venäjän rikollinen hyökkäys oikeuta ukrainalaisia väkivaltaan, mikä sitten oikeuttaisi – ja jos se oikeuttaa puolustussodan, miksei se myös oikeuta Naton vahvistamista puolustautumiseen Suomenkin jäsenyyden myötä?

Asetelmaa voidaan jäsentää viitaten Raimond Gaitan (2018) epätavalliseen tapaan käyttäen etiikan käsitettä. Gaitan mukaan eettisen alueelle (engl. *the ethical*) kuuluvat ihmisten välisiä suhteita koskevan moraalin (*morality*) lisäksi politiikka ja laki (oikeus). Eettiset näkökohdat esimerkiksi politiikan ja oikeuden alueella voivat asettaa vaateen toimia epämoraalisesti.¹⁸

17 Tästä teemasta kiinnostavia tarkasteluja esittää Gaita (esim. 2004; 2018).

18 Gaita (2018) analysoi tämän erottelun valossa erityisesti kansanmurhan käsitettä ja holokaustin erityistä kauhistuttavuutta pohtien, mitä voidaan tarkoittaa sanomalla holokaustin olevan rikos jokaisen ihmisen erityistä arvokkuutta (engl. *preciousness*) kohtaan – niin, että voidaan ymmärtää sekä holokaustin erityisyys kansanmurhana että kansanmurhan käsitteen laajuus (kaikki yritykset tuhota kokonainen kansa tai yhteisö eivät välttämättä sisällä edes murhia). Kansanmurhan filosofiasta laajemmin ks. esim. Roth (2005). Tämäkin keskustelu on otettava huomioon arvioitaessa, mitä Ukrainassa – ja Putinin Venäjän rikoksissa muuallakin – on tapahtunut ja tapahtuu.

Vaikka pitäisin pasifismia moraalisesti oikeana ja katsoisin mahdottomaksi käydä asein toista ihmistä vastaan – eli ajattelin puolustussodankin olevan moraalisesti väärin – minulla voi olla eettinen velvoite toimia niin, että väkivallan uhreja kyetään paitsi humanitaarisesti auttamaan myös puolustamaan tehokkain asein. Tämä velvoittavuus on ymmärrettävä ilman illuusioita: en voi sulkea silmiäni siltä, että joudun itse – eettisin perustein – kannattamaan tiettyissä tilanteissa ihmisten tappamista. Tämän moraalisen ristiriidan kanssa eläminen on vaikeaa, mutta eettisesti välttämätöntä. Etiikka itse tekee elämästä hankalaa, jopa mahdotonta.

Lopuksi

Jos rauhanliike rajaa näkökulmansa sodan välttämiseen kaikissa tilanteissa, se ei tarkastele asiaa riittävän laajasti. Kysymys Nato-jäsenyydestä, moraalista aspekteistaan huolimatta, ei ole *vain* moraalinen (Gaitan mielessä) vaan eettinen. Moraaliset, poliittiset ja juridiset näkökohdat kietoutuvat toisiinsa. Maailmassa, jossa on Putinin ja Hitlerin kaltaisia hallitsijoita, pasifismi on eettisesti kestävä – mutta, kuten todettu, tätä ei voida argumentoida premisseistä, jotka olisivat vakaumuksellisen pasifistin jaettavissa.

On paikallaan tuntee varauksetonta kunnioitusta esimerkiksi niitä natsi-Saksaa vastustaneita väkivallattomuuden puolustajia kohtaan, jotka menettivät henkensä keskitysleireillä tai teloituskopeissa. Tällaisia olivat teologi Dietrich Bonhoeffer ja opiskelijoiden vastarintakampanjaa Münchenin yliopistossa organisoineet Schollin sisarukset opettajansa, filosofian professori Kurt Huberin tukemina. Näitä rauhan hahmoja – jotka toki toimivat aktiivisesti natsismia vastaan eivätkä jääneet passiivisesti odottamaan vangitsemistaan ja teloitustaan – muistaessaankaan historian kauhujen tarkastelija ei voi unohtaa, että natsismi kukistettiin asein, ikävä kyllä voittajia tahraten myös siviilipommitusten kaltaisiin rikoksiin syylistyen.¹⁹

Ei myöskään tule unohtaa, että Yhdysvallat – sittemmin monin tavoin ongelmallinen Naton johtovaltio – pelasti Euroopan ensin natseilta ja kylmässä sodassa neuvostokommunismilta. Ajattelimmepä Yhdysvalloista mitä tahansa, on itsepetosta kiistää Euroopan vakauden riippuvuus sen voimasta. Elämämme kylmän sodan aikana ja sen jälkeen olisi ollut epävarmempaa, vaarallisempaa ja köyhempää ilman Yhdysvaltojen läsnäoloa Euroopassa – ja sen ydinpelotetta. Jos monet muutkin maat olisivat tehneet Suomen tavoin ”hyveellisen” ratkaisun välttää liittoutumasta Yhdysvaltojen kanssa, olisimme luultavasti nähneet enemmän sotaa ja väkivaltaa pitkään rauhallisessa maanosassamme. Tälläkin hetkellä Yhdysvaltain ja Naton ydinaseet, onneksi käyttämättöminä, suorittavat tehtävänsä, ehkäisevät sotaa.

Vaikka militarismia on kavahtettava, ilman aseita seisomme Putinin Venäjän vastaisella rajalla kuin Bonhoeffer tai Huber teloittajiensa edessä. Sellainen voi olla arvokasta ja kunnioitettavaa – barbarian ja väkivallan kohtaaminen tarttumatta itse aseeseen *voi* olla yksilön moraalisesti arvokkain teko. Mutta jos tahdomme, että tulevaisuudessakin ihmiset voivat kunnioittaa toistensa elämiä, edistää yhdenvertaisuutta, pelastaa planeettaa ympäristötuholta tai rakentaa kestävämpiä yhteiskuntia ja normaaleja kansainvälisiä suhteita, on tehtävä moraalisia kompromisseja, joissa rauhaa turvataan asein. Ehkä on tärkeämpää pysyä itse ”puhtaana” eli väkivallattomana (ja liittoutumattomana) kuin tavoitella näitä asioita, mutta mo-

19 Bonhoefferkin, alun perin pasifisti, kääntyi sodan edetessä kannattamaan Hitlerin aseellista vastustamista.

raalisen puhtauden eettinen hinta on inhimillinen kärsimys. Tähän problematiikkaan ei ole ratkaisua, jonka puolesta esitettävä argumentaatio ei jo olettaisi lähtökohtiaan. Ihmisen osa on traaginen: kaikkia hyviä asioita emme voi saada (vrt. Pihlström 2018; Kivistö & Pihlström 2016; 2022).

Eräät pasifistit muuttivat kantaansa toisen maailmansodan alkaessa hyväksyen, että natsismia vastaan oli taisteltava. Tällaisia ehdottomasta pasifismistaan luopuneita olivat (mainitun Bonhoefferin lisäksi) esimerkiksi Albert Einstein ja (ensimmäisen maailmansodan aikana vakaumuksensa vuoksi vankilaankin joutunut) Bertrand Russell.²⁰ Samantapaista uudelleenasetoitumista kaipaavat pasifistit, joka tunnustaa Venäjän Ukrainassa käymän sodan pahuuden. Tosin jopa toisen maailmansodan aikana oli pasifisteja, jotka eivät äärioloissakaan luopuneet kannastaan (vrt. Erdel 2018, 176). Väljän pragmatismien hengessä, pasifismia melankolisesti sympatisoiden mutta sen ehdottomuuden hyläten voimme ajatella, että riippumatta siitä, miten määritellään ”oikeutetun sodan” käsite, on vastattava väkivaltaan väkivallalla, jos kaikkein arvokkaimpia asioita uhataan. Ei ole klisee sanoa, että Ukrainan asia on meidän kaikkien. Venäjän lähialueilla kamppaillaan, niin kauan kuin Putin on vallassa, vapaan maailman tulevaisuudesta, ja tähän kamppailuun on ihmiskunnan kohtalosta vastuuta kantavien, suomalaistenkin, irrotettava niin paljon resursseja (ja aseita) kuin mahdollista – ”*whatever it takes*”. On rauhan asia heikentää Putinin Venäjää paitsi taloudellisesti, myös aseina.

Tämä merkitsee myös moraaliresurssien kohdentamista, eettistä luopumista pasifismin ehdottomuudesta. Olisi liioiteltua ajatella, että pasifismi on epämoraalista tai jopa paha – pasifisti ei tietenkään kannata tai hyväksy hyökkäyssotaa vaan vain kieltäytyy vastaamasta siihen sodalla (Fiala 2018, 289). Silti pasifismia voidaan eettisesti problematisoida konkreettisesti tilanteessa, kuten Ukrainan sodan ja Suomen Nato-jäsenyysprosessin kontekstissa. On tehtävä laajakantoisempikin johtopäätös: puhtauden ja ehdottomuuden ideaalien on väistytävä todellisen elämän monimutkaisten arvokysymysten pragmaattisen tarkastelun tieltä.²¹ Arvojen, ihanteiden ja pragmaattisen harkinnan välille ei pidä pystyttää raja-aitoja; ne kaikki ovat ”maailmassa-olemistamme” (jos natsismiin ajautuneen Martin Heideggerin termin lainaaminen on sopivaa).

Tässä maailmassa, joka on kaukana ihannemaailmoista mutta jota arvoin ja ihantein rakennamme ja (toivottavasti) parannamme, on vältettävä väkivaltaa aina, kun se on mahdollista, ja toivottava Suomen pikaista hyväksymistä Natoon. Tämä on ”arvoja” koskeva eettinen kanta, ei ”vain pragmaattinen” tarkoituksenmukaisuuskysymys. Rauhanliikkeen tehtävä on kantaa huolta siitä, miten aseiden, erityisesti ydinaseiden käyttöä tehokkaimmin vältettäisiin

20 Näitä pasifismin käännyttäjiä ja pasifismin monimuotoisuutta maailmansotien aikana tarkastelee esim. Erdel (2018, 173; ks. myös Fiala 2018, 285). Einstein korosti jälleen pasifismia ydinaseiden kehittämisen jälkeen, ja voidaan sanoa, etteivät Russell ja Einstein varsinaisesti luopuneet pasifismistaan, vaan heidän pasifisminsa oli ei-ehdotonta, koska siihen sisältyi mahdollisuus oikeutettuun sotaan Hitlerin Saksaa vastaan. Kiinnostava on myös Martin Buberin vastaus Mahatma Gandhille, joka ehdotti, että juutalaiset voisivat väkivallattomasti vastustaa natsia: Buberin mukaan Gandhi ei käsittänyt natsi-Saksan ja juutalaisvainojen mittasuhteita ja todellisuutta (mt., 295). Tällaiset esimerkit osoittavat, että pasifismi on kontekstuaalista ja problematisoitavissa, ellei kannateta ehdotonta pasifismia.

21 Pragmatistinen etiikka kykenee kuitenkin ottamaan huomioon kantilaisen velvollisuusetiikan vaateen ihmisarvon kunnioittamisesta. Teeman laajempi tarkastelu ei kuulu tämän kirjoituksen aihepiiriin (vrt. esim. Pihlström 2018).

ja rajoitettaisiin maailmassa, joka on niin vaarallinen, että olemme oikeutettuja ja jopa velvoitettuja sotilaalliseen liittoutumiseen. Naton jäsenenä Suomen on harjoitettava aktiivista rauhanedistämisen politiikkaa. Rauhanaatteen rationaalisesta uudistumiskyvystä riippuu, miten hyvin se tätä tavoitetta onnistuu tukemaan.

Lähteet

- Erdel, Timothy Paul (2018): "Pacifism and non-violent resistance". Teoksessa: V. S. Harrison (toim.) *The history of evil in the early twentieth century*. Lontoo & New York: Routledge, 163–183.
- Fiala, Andrew (2018): "Pacifism and evil". Teoksessa: J. Gellman, C. Meister & C. Taliaferro (toim.) *The history of evil from the mid-twentieth century to today*. Lontoo & New York: Routledge, 285–301.
- Friedrich, Ernst (1980/1924): *Krieg dem Kriege*. Frankfurt am Main: Zweitausendeins.
- Gaita, Raimond (2004/1991): *Good and evil: An absolute conception*. Uud. painos. Lontoo & New York: Routledge.
- Gaita, Raimond (2018): "Genocide". Teoksessa: V. S. Harrison (toim.) *The history of evil in the early twentieth century*. Lontoo & New York: Routledge, 202–223.
- James, William (2014/1910): "Moraalinen vastine sodankäynnille". Suom. A. Immonen. *niin & näin* 2/2014, 17–24.
- Kannisto, Tarna (2022): "Nato-päätös on ensisijaisesti pragmaattinen eikä arvopohjainen valinta". *Helsingin Sanomat*, 29.3.2022. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008710584.html>, 20.5.2022.
- Kant, Immanuel (2000/1795): *Ikuiseen rauhaan*. Suom. J. Tuomikoski. Hämeenlinna: Karisto.
- Kivistö, Sari & Sami Pihlström (2016): *Kantian antitheodicy: Philosophical and literary varieties*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kivistö, Sari & Sami Pihlström (2022/ilmestyy): *Toista ajatellen: Historiallisia ja kulttuurisia näkökulmia toiseuden kohtaamiseen*. Helsinki: SKS.
- Margalit, Avishai (2009): *On compromise and rotten compromises*. Princeton: Princeton University Press.
- McMahan, James (2009): *Killing in war*. Oxford: Oxford University Press.
- McMahan, James (2015): "Death, killing, and war". Teoksessa: O. Hakola, S. Heinämaa & S. Pihlström (toim.) *Death and mortality: From individual to communal perspectives*. Helsinki: Helsinki Collegium for Advanced Studies, 202–213.
- Pihlström, Sami (2016): *Death and finitude: Toward a pragmatic transcendental anthropology of human limits and mortality*. Lanham: Lexington.
- Pihlström, Sami (2018): *Ota elämä vakavasti: Negatiivisen ajattelijan opas*. Helsinki: ntamo.
- Pihlström, Sami (2021): *Ihmisen maailma: Esseitä humanismista, totuudesta ja ajattelun tilasta*. Tampere: niin & näin.
- Pihlström, Sami (2022a): "Optimismen kirous häittää yhteiskunnallista keskustelua". *Kanava*, 1/2022.
- Pihlström, Sami (2022b): "Voisiko Nato-jäsenyys olla velvollisuus?". *Etiikka.fi*, 21.3.2022. <https://etiikka.fi/voisiko-nato-jasenyys-olla-velvollisuus/>, 20.5.2022.
- Roth, John K. (toim.) (2005): *Genocide and human rights: A philosophical guide*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Sihvola, Juha (2004): *Maailmankansalaisen etiikka*. Helsinki: Otava.
- Wittgenstein, Ludwig (1986/1929): "Esiteelmä etiikasta". Suom. H. Nyman. Teoksessa: L. Wittgenstein *Kirjoituksia 1929–1938*. Porvoo: WSOY.